

# ADVOKATFIRMAN GÄRDE & NORDLIN KB

Advokat Styrbjörn Gärde  
Advokat Bengt Gärde  
Advokat Mikael Nordlin  
Advokat Urban Wall  
Jur kand Petra Tornefelt  
Jur kand Tord Pettersson

Till länsrätten i Stockholms län

## Mål Ö 9747-97; Jan Webbjörn med registrerade firman Verax ("VERAX")

Såsom ombud för klaganden får jag härmed utveckla grunden för överklagandet. Eftersom Arbetarskyddsstyrelsen ("Styrelsen") i skrivelse till länsrätten har uttalat, att det överklagade avgörandet inte är av beskaffenhet att kunna överklagas, kan denna komplettering lämpligen inskränka sig till frågan om överklagandet skall avvisas. Skulle så inte ske, bör VERAX efter denna prövning föreläggas att inom lämplig tidsfrist utveckla överklagandet i sak.

För denna länsrättens första prövning är det emellertid erforderligt att något beröra målet i sak.

### Vad gäller målet?

Hos Styrelsen har VERAX genom en ansökan daterad den 20 februari 1997 hemställt, att Styrelsen måtte uttala, dels att låglegerade stål i hållfasthetsklass 10.9 enligt ISO 898 och dels att rostfritt stål i motsvarande hållfasthetsklass A4 100 enligt Bulten Stainless Standard 6:3.14, är lämpliga att användas i fästelement i rörflänsförband enligt Verax Compact Flange System (VCF-förband).

Ansökningen innehåller omfattande teknisk utredning till stöd för yrkandet om det begärda ställningstagandet. Ansökningen avslutas med ett uttalande från sökanden, vari anges att denne anser sig ha visat att den säkerhet, som VCF-förbandet erbjuder (med användande av de angivna stålqualitéerna i fästelementen), är *betryggande och minst likvärdig* med den som konventionella rörflänsförband erbjuder.

**Adress/Address:** Styrmansgatan 6, S-114 54 STOCKHOLM

**Telefon:** +46 8 660 00 41 **Telefax:** +46 8 660 00 51

**E-mail:** lawfirm@advolex.com **URL:** <http://www.advolex.com>

| int. samarbete med/|n int. cooperation with/|n int. Zusammenarbeit mit:

**Osten & Behrmann • Rechtsanwalte**, Wendenstrae 25, D-20097 Hamburg

Det valda uttryckssättet "*betryggande och minst likvärdig*" innebär ett iakttagande av följande lagrum, som berör Styrelsens verksamhetsområde.

Arbetsmiljölagen (1977:1160)

2 kap. Arbetsmiljöns beskaffenhet

5 § Maskiner, redskap och andra tekniska anordningar skall vara så beskaffade och placerade och brukas på sådant sätt, att *betryggande säkerhet* ges mot ohälsa och olycksfall.

3 kap. Allmänna skyldigheter

8 § Den som tillverkar, importerar, överlåter eller upplåter en maskin, ett redskap, skyddsutrustning eller annan teknisk anordning skall se till att anordningen erbjuder *betryggande säkerhet* mot ohälsa och olycksfall, när den släpps ut på marknaden, avlämnas för att tas i bruk eller ställs ut till försäljning.

En teknisk anordning som inte uppfyller kraven i första stycket får visas på mässor, utställningar eller liknande om det tydligt anges att kraven inte är uppfyllda och att anordningen inte får släppas ut på marknaden eller avlämnas för att tas i bruk förrän den uppfyller kraven. Sätts anordningen i funktion skall tillräckliga säkerhetsåtgärder vidtas mot olycksfall.

Uppgifter om anordningen som är av betydelse för att förebygga ohälsa och olycksfall (produktinformation) skall lämnas vid avlämnandet genom tydlig märkning eller på annat sätt. Information av särskild betydelse för arbetsmiljön skall lämnas vid marknadsföring av anordningen. *Lag (1992:1135)*.

Styrelsen har bordlagt ansökningen såvitt gäller yrkandets andra led, gällande användningen av fästelement i rostfritt stål i motsvarande hållfasthetsklass A4 100 enligt Bulten Stainless Standard 6:3.14, och har lämnat utan bifall yrkandets första led, gällande användningen av fästelement i låglegerat stål av viss, i ansökningen angiven kvalité.

Styrelsen har, framgår det av Styrelsens yttrande som åtföljt överklagandet till länsrätten, handlagt ansökningen som ett ärende om skyddsansvar enligt 3 kap 8 § arbetsmiljölagen (1977:1160).

### **Överklagandets tillåtlighet**

VERAX vidhåller att överklagandet skall prövas i sak. Avgörandet har fattats av en myndighet inom ramen för dess beslutandefunktion. Det har rättsverkningar för enskild part.

Styrelsen har, som angivits ovan, handlagt ansökningen som ett ärende om skyddsansvar enligt 3 kap 8 § arbetsmiljölagen (1977:1160).

Det är visserligen riktigt, att VERAX såsom tillverkare och försäljare av VCF-systemet står ett skyddsansvar enligt angivet lagrum. Något skyddsansvar har emellertid inte aktualiserats, jämför 7 kap 11 § arbetsmiljölagen (1977:1160).

7 kap. Tillsyn

11 § Den som har skyddsansvar enligt 3 kap. 8-10 §§ kan, om det finns särskild risk från arbetsmiljösynpunkt, åläggas att lämna varningsinformation eller att återkalla en produkt. Därvid skall bestämmelserna i 7, 8 och 10-12 §§ produktsäkerhetslagen (1988:1604) tillämpas. Vad som där sägs om Marknadsdomstolen skall dock i stället avse Arbetarskyddsstyrelsen och vad som sägs om näringsidkare i stället avse den som har skyddsansvar enligt 3 kap. 8-10 §§.

Åläggandet skall förenas med vite om det inte av särskilda skäl är obehövligt. *Lag (1994:579)*.

Rätteligen borde ansökningen av Styrelsen ha uppfattats som innefattande ett yrkande om *dispens*, nämligen från den föreskrift [Styrelsens kungörelse (AFS 1986:9) med föreskrifter om tryckkärl och andra tryckbärande anordningar samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna (i det följande betecknad "Kungörelsen", senast omtryckt i AFS 1994:39), med däri - i anvisningarna till 3 kap 1 § och 4 kap 6 § (återgivna nedan) - ingående hänvisning till Tryckkärlsnormer 1987; TKN-87] som utfärdats med stöd av den i 4 kap 1 § arbetsmiljölagen (1977:1160) till regeringen bemyndigade rätten:

4 kap. Bemyndiganden

1 § Regeringen eller, efter regeringens bestämmande, Arbetskyddsstyrelsen får, i fråga om tekniska anordningar eller ämnen som kan föranleda ohälsa eller olycksfall, föreskriva om

1. villkor om tillverkning, användning samt märkning eller annan produktinformation,
2. provning eller kontroll av att föreskrivna krav eller villkor är uppfyllda.

*Lag (1992:1135).*

2 § Om det behövs för att förebygga ohälsa eller olycksfall i arbetet får regeringen eller, efter regeringens bestämmande, Arbetskyddsstyrelsen föreskriva

1. att arbetsprocesser, arbetsmetoder eller anläggningar, som är avsedda för verksamhet av ett visst slag får användas endast efter tillstånd,
2. att tekniska anordningar eller ämnen som kan föranleda ohälsa eller olycksfall, endast efter tillstånd, godkännande eller annat bevis om överensstämmelse med gällande krav får släppas ut på marknaden, användas eller avlämnas för att tas i bruk.

*Lag (1992:1135).*

Något utrymme för en delegation till det privaträttsliga organet "Tryckkärlskommissionen" (numera "Tryckkärlsstandardiseringen") finns alltså inte. Därav följer att den publikation "Tryckkärlsnormer 1987; TKN-87" inte har ställning såsom författning. Som framgår av bilagda yttrande från Styrelsen 1996-03-19, upprättat inom avdelningen för teknik, anser Styrelsen sagda normer inte ens utgöra föreskrifter.

Det bemyndigande som lagstiftaren givit regeringen, har regeringen enligt bemyndigandet delegerat till Styrelsen, vilket skett genom 18 § arbetsmiljöförordningen (1977:1166). Av sagda paragraf i förordningen framgår även att regeringen i delegationsbeslutet angivit att Styrelsen får medge undantag från de föreskrifter, som Styrelsen med stöd av delegationsbeslutet har meddelat.

Arbetsmiljöförordning (1977:1166)

Bemyndiganden

18 § Arbetskyddsstyrelsen bemyndigas att

1. meddela föreskrifter enligt 4 kap. 1\_7 §§ samt 5 kap. 2 § tredje och fjärde styckena, 3 § andra stycket, 4 och 5 §§ arbetsmiljölagen (1977:1160),(11)
2. meddela föreskrifter enligt 4 kap. 8 § arbetsmiljölagen i andra fall än som avses i 1, 2 och 3 §§ denna förordning,
3. i fråga om handlingar, som avses i 3 § denna förordning, meddela föreskrifter om annan förvaringstid än där sägs och om förvaringsplats,
4. meddela föreskrifter om sanktionsavgifter enligt 8 kap. 5 § arbetsmiljölagen,
5. meddela närmare föreskrifter om läkares anmälningsskyldighet enligt 2 a §,
6. meddela föreskrifter enligt 4 kap. 10 § arbetsmiljölagen,
7. meddela ytterligare föreskrifter för verkställighet av arbetsmiljölagen.(12)

För planering och kontroll av arbetsmiljön kan Arbetarskyddsstyrelsen meddela föreskrifter om gränsvärden.

Föreskrifter som rör även annan myndighets verksamhetsområde meddelar Arbetarskyddsstyrelsen efter samråd med den myndigheten.

Arbetarskyddsstyrelsen får även medge undantag från föreskrifter som styrelsen har meddelat. *Förordning 1994:580.*

Kungörelsen stadgar, såvitt nu är i fråga, följande:

### **3 kap Allmänna bestämmelser**

#### **Konstruktion, placering m m**

1 § Tryckbärande anordning skall med hänsyn till material, konstruktion, utförande och utrustning erbjuda *betryggande säkerhet* samt vara anordnad, placerad och installerad på ett ur säkerhetssynpunkt lämpligt sätt.

#### **4 kap Tillverkningskontroll m m**

##### **Villkor för leverans**

1 § Tryckbärande anordning, som tillhör någon av objektgrupperna 1-4, får avlämnas för att tas i bruk endast om den är kontrollerad av ackrediterat organ och därvid bedömts uppfylla kraven i 5 §.

Detta gäller dock inte för

a) behållare som kontrollerats med avseende på kraven i 5 § för leverans till Sverige enligt EFTA-överenskommelsen "Scheme for the Reciprocal Recognition of Tests and Inspections carried out on Pressure Vessels" samt

b) enkla, serietillverkade tryckkärl som följer reglerna i 5 kap. (*AFS 1994:39*)

2 § Tryckkärl eller vakuumkärl, som tillhör objektgrupp 5, får avlämnas för att tas i bruk endast om det är typkontrollerat av ackrediterat organ och därvid bedömts uppfylla kraven i 5 §. Typkontroll gäller för alla kärl, vars material, konstruktion, utförande och utrustning överensstämmer med de uppgifter som framgår av de granskade handlingarna. Kontrollen gäller i tio år såvitt avser avlämnande från tillverkare eller importör. Den gäller i övrigt utan tidsbegränsning. (*AFS 1994:39*)

##### **Kontroll m m vid tillverkning**

3 § Vid tillverkning av tryckbärande anordning i objektgrupp 5 skall kraven på svetsarprovning, konstruktionskontroll och tillverkningskontroll i 5 § ha uppfyllts.

##### **Svetslicens**

6 § Bedömning om svetslicens görs av ackrediterat organ. För licens krävs att företaget har lämplig utrustning för aktuellt svetsarbete. Sakkunnig person med erforderlig svetsteknisk utbildning och erfarenhet skall finnas inom företaget eller på annat sätt vara knuten till detta. För licens krävs vidare att minst en svetsare vid företaget inom varje svetsspecialitet enligt svensk standard SS 06 52 01, Utgåva 2, har genomgått svetsarprovning enligt standarden. För svetsning av material i kategori 2 enligt SS 06 52 01, Utgåva 2, och konstruktion där det finns risk för sprödbrott skall även procedurkontroll enligt svensk standard SS 06 53 01, Utgåva 1, utföras.

Svetsarprovningen skall övervakas av det ackrediterade organet, som skall kontrollera att svetsningen utförs på ett fackmannamässigt sätt och bedöma resultatet. Den i provningen

ingående oförstörande provningen skall utföras och bedömas av ackrediterat laboratorium. Vid provningen får endast användas material som är lämpliga för användning i behållare och rörledning.

I licensen skall förutsättningarna för den anges. Kopia på svetslicens skall sändas till arbetarskyddsstyrelsen. (AFS 1994:39)

## **Arbetarskyddsstyrelsens allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna om tryckkärl och andra tryckbärande anordningar**

### **Kommentarer till vissa paragrafer**

**Till 3 kap 1 §** Tryckkärlskommissionen har utgivit ett antal s k objektnormer. Normerna behandlar tryckbärande anordningar i t ex ång- och värmeanläggningar, processanläggningar, anläggningar inom massa- och pappersindustrin m m.

Arbetarskyddsstyrelsen har på olika sätt tidigare hänvisat till eller godkänt ett flertal av dessa normer varför innehållet i normerna haft karaktär av såväl föreskrifter som anvisningar. Flertalet av dessa föreskrifter har numera ersatts med nya, t ex föreskrifter om konstruktionskontroll, tillverkningskontroll och besiktning i denna kungörelse.

De regler i normerna som haft anvisningskaraktär har i de flesta fall, t ex vad gäller utrustning, material och dimensionering inte ersatts av nya föreskrifter. För att en tryckbärande anordning skall erbjuda betryggande säkerhet är det likväl oftast nödvändigt att följa normernas regler eller att på annat sätt se till att likvärdig säkerhet uppnås. Se även kommentar till ikraftträdande och övergångsbestämmelser.

Det är viktigt att material för tryckbärande anordningar beskrivs på ett korrekt sätt i sin materialspecifikation, har väl kända och dokumenterade egenskaper, erforderlig hållfasthet vid högsta användningstemperatur, erforderlig slagseghet vid lägsta användningstemperatur, erforderlig brottförlängning, hög åldringsbeständighet, god svetsbarhet (i tillämpliga fall) och god hårdighet mot aktuella media och omgivande miljö. Exempel på material som befunnits lämpliga för tryckbärande anordningar är sådana som finns förtecknade i Svensk Standard, *Tryckkärlsnormer 1987* och *Rörledningsnormer 1978* och i s k NGS-blad (utgivna av Materialnormcentralen SIS- MNC för Nordiska Gruppen för Stålbestämmelser). Användningsvillkor framgår normalt av respektive materialspecifikation.

I arbetarskyddsstyrelsens meddelande 1978:37 (angående tillämpningen av Rörledningsnormer 1978) ges råd om hur betryggande säkerhet kan uppnås med avseende på material och dimensionering för rörledningar.

Det är viktigt att tryckbärande anordning har avsäkringsutrustning som säkerställer att anordningen endast utsätts för sådant tryck och sådan temperatur som den är dimensionerad och i övrigt anpassad för.

Vid installation är det viktigt att se till att bl a utlopp från säkerhetsventil eller sprängbleck inte mynnar så att olycksrisk föreligger.

Nedan följer några exempel på vad man bör tänka på vid placering m m av vissa tryckbärande anordningar.

- Stationär luftbehållare bör inte placeras i trånga och svåråtkomliga utrymmen eftersom det då kan bli svårt att bl a kontrollera säkerhetsventilens funktion och att öppna bottenventilen för att dränera behållaren.
- Det är viktigt att kokgrytor i storkök placeras så långt från väggar och pelare att man utan svårighet kan avlägsna frontplåtar i samband med att man skall kontrollera dold säkerhetsventil eller vid tvångskörning av anordningen vid besiktning.
- Det är viktigt att inte direkt ansluta olika metalliska material mot varandra, t ex ett expansionskärl av koppar till en rörledning av stål, eftersom man då får korrosionsproblem.
- Avloppsrör från säkerhetsventil t ex på en direkt eluppvärmd vattenvärmare bör mynna strax ovanför golvbrunn.

ADVOKATFIRMAN  
GÄRDE & NORDLIN KB

För att behållare av plast eller glas till t ex luftfilter, oljeavskiljningsfilter, luftsmörjare eller liknande skall erbjuda betryggande säkerhet behöver de i regel förses med skyddskåpa av t ex perforerad stålplåt, vars uppgift är att fånga upp splinter om behållaren sprängs. Skyddskåpa behövs normalt inte om behållarens volym är högst 60 cm. (AFS 1994:39)

**Till 4 kap 6 §** Det är viktigt att sakkunnig person har erforderlig teknisk utbildning, god kännedom om förekommande material och välmeriterad erfarenhet av svetsning och tillverkning av sådana behållare och rörledningar som företaget avser att svetsa. Kvalifikationerna kan vara fördelade mellan flera personer.

Har företagets tekniska ledning inte den sakkunskap som behövs, kan utomstående sakkunnig anlitas som rådgivare i svetstekniska frågor. Den utomstående sakkunnige förutsätts följa tillverkningen vid företaget t ex genom besök och andra kontakter med företaget. Lämpligt är att en skriftlig överenskommelse träffas om formerna för dessa kontakter mellan företaget och den utomstående sakkunnige.

Det är viktigt att företaget och sakkunnig person noga följer gällande regler för tillverkning och provning av behållare och rörledningar som företaget tillverkar.

Vägledning för hur en svetsteknisk produktion bör vara organiserad kan erhållas i standarden EN 729. Den består av en serie standarder som beskriver tre nivåer av kvalitetssystem för svetsproduktion. Den högsta nivån, EN 729-2, är avsedd för företag som tillämpar kvalitetssystem enligt EN 29001 eller EN 29002. Dessa två standarder är identiska med ISO 9001 respektive ISO 9002, vilka är utgivna som svensk standard och med svensk översättning.

Som exempel på lämplig utrustning kan nämnas rullbocar, lägeställare, lyftanordningar etc. Det är angeläget att utrustningen systematiskt ses över och underhålls.

För att bedöma om risk för sprödbrott föreligger är det viktigt att beakta bl a kombinationen av godstjocklek, hållfasthetsnivå, påkänning, typ av belastning (statisk eller dynamisk) och temperatur (drift-, tryckprovningstemperatur etc). I vissa av Tryckkärlskommissionens normer finns närmare regler för att göra denna bedömning.

Material som är godtagna för användning i behållare och rörledningar enligt *tryckkärlsnormerna* respektive rörledningsnormerna är exempel på lämpliga material.

Det är viktigt att den vid provningen använda typen av tillsatsmaterial är representativ för den aktuella produktionssvetsningen. (AFS 1994:39)

Det är riktigt, som Styrelsen angivit i sitt yttrande över överklagandet, att ett ackrediterat organ skall pröva om VCF-förbundet erbjuder erforderlig säkerhet. Trots att VCF-förbundet medför *större säkerhet* än konventionella förband, står emellertid möjligheten till ett godkännande av ett ackrediterat organ inte öppen för Verax. Detta beror på den "speciella hantering av vissa materialfrågor" som Styrelsen redogör för i den till skrivelsen med yttrande över överklagandet bifogade PM 1996-07-01 (sid 2 *in fine*), som ävensom har utarbetats av Styrelsen. Swedac har nämligen begränsat de ackrediterade organens frihet att förutsättningslöst pröva materialfrågor i enlighet med arbetsmiljölagens krav på *betryggande säkerhet*. Ett annat material skulle erfordra godkännande av Styrelsen, något som Styrelsen nu har vägrat att göra, utan att ens ha provat de sakliga skäl som föreligger.

Eftersom Styrelsen underlåtit att pröva ändamålsenligheten av angivna material i fästelementen i VCF-systemet, och endast har hänvisat till att avvikelse föreligger från Tryckkärlsnormers materialkrav, bör länsrätten efter saklig provning undanröja det överklagade ställningstagandet och återförvisa ärendet till Styrelsen för erforderlig handläggning. En anvisning till Styrelsen om vilken provning som skall vidtas framstår som erforderlig, nämligen att provningen skall avse om VCF-systemet, med användande av angivna material, uppfyller arbetsmiljölagens krav. Denna provning bör lämpligen äga rum i Styrelsen, som bör vara bättre lämpad för en dylik provning av teknisk karaktär.

Skulle länsrätten välja att inte återförvisa ärendet till Styrelsen, avser Verax att till länsrätten inkomma med ytterligare utredning till styrkande av att VCF-systemet, med angivna material i fästförbandet, erbjuder i vart fall en *betryggande säkerhet*. Tillkommande utredning syftar då till att visa, att följderna av utsläppet av giftig etylengas vid den nyligen inträffade tågolyckan i Kälarne, då ett tågsätt spårade ur, hade förhindrats, om använda flänsar hade varit av VCF-typ. VCF-systemets flänsar är nämligen, visar flera omfattande tekniska utredningar, starkare än de rör som flänsarna förenar. Utomlands har också VCF-systemet kommit till användning med synnerligen goda resultat. Ett pregnant exempel på nyttan med VCF-systemet utgör insatsen 1989, då oljeplattformen Saga Petroleum var nära att haverera i Ekofisk-fältet i Nordsjön. Till följd av det onormalt höga trycket i fyndigheten, på mellan 300 - 1.000 bar, var en explosion - s k "blow-out" - nära förestående. VCF-systemet kom till insats och möjliggjorde en räddningsinsats. - VCF-systemet har emellertid ett vidare användningsområde än inom oljeindustrin.

### **Sammanfattning**

- VCF-systemet erbjuder en högre grad av säkerhet än konventionella flänsförband.
- "Tryckkärlsnormer 1987" (TKN-87) utgör formellt sett inte föreskrifter. I praktiken däremot gäller de som lag, genom att Styrelsen och Swedac har upphöjt dem därtill, utan erforderligt författningsstöd.
- Prövningen av om VCF-systemet erbjuder *betryggande säkerhet* skall i det enskilda fallet ske av ett av Swedac ackrediterat organ. Swdac har emellertid bakbundet händerna på de ackrediterade organen genom att uppställa krav på att endast material upptagna i "Tryckkärlsnormer" må komma till användning, med hot om indragen ackreditering vid en självständig och förutsättningslös prövning, som i sådant fall skulle få till följd ett godkännande av andra, mer moderna tekniska lösningar med utgångspunkt enbart från arbetsmiljölagens krav på *betryggande säkerhet*. Härigenom förhindras att modernare tekniska lösningar, som VCF-förbandet, får genomslag inom det arbetsmiljöskyddade området.

Stockholm den 25 september 1997

Mikael Nordlin